

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2009-10-29
1 (9)
Dnr 82-2009:437

Redovisning av uppdrag om stöd för utveckling och produktion av böcker och andra läromedel för de nationella minoriteterna.

Härmed redovisas uppdraget om stöd för utveckling och produktion av böcker och andra läromedel för de nationella minoriteterna givet i regleringsbrev för Skolverket för budgetåret 2009.

1. Bakgrund

Under år 2000 ratificerade Sverige den europeiska konventionen om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Enligt den svenska minoritetspolitiken är de nationella minoriteterna samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De språk som erkänts som minoritetsspråk är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

I regleringsbrevet för 2008 fick Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att undersöka behovet samt stödja utvecklingen och produktionen av böcker och andra läromedel för de nationella minoriteterna. Uppdraget skulle genomföras i samarbete med berörda modersmåls lärare och Sameskolstyrelsen och redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 2 november 2009. Den 1 oktober 2008 fördes uppdraget över till Skolverket och angavs också i 2009 års regleringsbrev till Skolverket. Regeringen har under 2008 och 2009 anvisat sammanlagt 10 miljoner kronor för genomförandet av uppdraget.

Skolverket har vid ett flertal tillfällen på regeringens uppdrag kartlagt och utvärderat utbildningssituationen för nationella minoriteter. Här kan bland andra nämnas Skolverkets kartläggning år 2000 av undervisningen i och på de nationella minoritetsspråken¹. I rapporten efterlyser företrädare för de nationella minoritetsspråken satsningar på läromedel och insatser för kompetensutveckling för lärare. Skolverket redovisade år 2005 en ny kartläggning av undervisningen för nationella minoriteter². Där framgår bland annat att undervisningssituationen för elever med nationella minoritetsspråk varierar kraftigt över landet och att det råder stor brist på läromedel. I samband med den senare redovisningen uttryckte företrädare för de natio-

¹ Skolverket, dnr 2000:3438

² Skolverkets rapport 272, 2005

nella minoriteterna missnöje med återkommande kartläggningar och brist på konkreta insatser.

Skolmyndigheterna har under många år drivit utvecklingsarbete tillsammans med företrädare för nationella minoriteter. Detta arbete har bland annat omfattat utveckling av material samt arrangemang av och deltagande vid konferenser. I samarbetet med modersmålslärare och företrädare för de nationella minoriteterna har en god kunskap om utbildningssituationen byggts upp. I samråd med modersmålslärare och med Sameskolstyrelsen beslutade därför Myndigheten för skolutveckling att inte genomföra ytterligare en kartläggning av läromedelsbehovet för nationella minoriteter. När uppdraget givits vände sig myndigheten istället direkt till målgruppen för att bestämma inriktning på utvecklingsarbetet. Det praktiska arbetet med utveckling av nya läromedel har huvudsakligen utförts av personer och organisationer från de nationella minoriteterna.

2. Samråd och planering

Myndigheten för skolutveckling tog i början av 2008 kontakt med företrädare för de olika nationella minoritetsspråken för att diskutera olika läromedelsåtgärder. Myndigheten gjorde en fördelning av uppdragets utvecklingsmedel mellan de olika nationella minoritetsspråken. Myndigheten vägde in omfattning av elever, omfattning av undervisning i och på de olika språken samt tillgång till befintliga läromedel. Fördelningen medförde att romani chib prioriterades och jiddisch tilldelades minst resurser. Detta innebar att den sverigefinska gruppen tilldelades 1,5 miljoner kronor i utvecklingsmedel. För jiddisch var summan 650 000 kronor, meänkieli 1 miljon kronor, romani chib 2,5 miljoner kronor och för samiska 1,5 miljoner kronor. Denna första fördelning omfattade drygt 70 % av uppdragets resurser. När ekonomiska ramar för arbetet var fastlagda fortsatte diskussionen med företrädare för respektive språk.

Två miljoner kronor fördes över till 2009 års budget för att täcka produktion, tryck- och distributionskostnader för ett antal läromedel på olika språk samt till en antologi för barn på svenska och på fem nationella minoritetsspråk.

Överföring av uppdraget till Skolverket den 1 oktober 2008 medförde en del utmaningar. Myndigheten för skolutveckling som skulle läggas ned, kunde efter sommaren 2008 inte fatta beslut som sträckte sig förbi den 1 oktober. När uppdraget flyttade tog det ytterligare en tid innan nödvändiga beslut kunde tas. Detta förklarar delvis det faktum att några avtal försenades och vissa utvecklingsarbeten kom igång först i januari 2009.

3. Redovisning

Nedan följer en redovisning av pågående uppdrag med utvecklingsarbete och produktion av böcker och andra läromedel för de nationella minoriteterna. Redovisningen bygger på redovisningar som lämnats av uppdragstagarna.

3.1 Finska

3.1.1 Samråd och förslag

Myndigheten för skolutveckling kontaktade Sverigefinländarnas delegation, Sveriges Finska Lärarförbund och modersmåls lärare i finska som tidigare visat intresse för utvecklingsarbete av läromedel på finska språket och i sverigefinsk kultur. På myndighetens webbplats Tema Modersmål, finska, annonserades om möjlighet att delta i planering för produktion av böcker och andra läromedel till undervisning i finska språket och i den sverigefinska kulturen. Samrådet resulterade i förslag om utveckling av nya läroböcker för modersmålsundervisning i finska, utveckling av kurser för distansundervisning i finska samt fortsatt arbete via webbplatsen.

3.1.2 Genomförande

Finskt språk- och kulturcenter vid Mälardalens högskola utvecklar läroböcker för undervisning i finska. Läroböckerna planeras vara färdiga för tryck och för publicering på Internet i november 2009. Lärare på Sverigefinska skolan i Eskilstuna deltar i arbetet som referensgrupp. Läroböckerna formas med hänsyn till kursplaner för ämnet modersmål men de ska även kunna användas för undervisning av elever som inte aktivt talar finska i hemmet. Målgruppen är främst barn till andra och tredje generationens finska invandrare. Böckerna har ett sverigefinskt kulturperspektiv och försöker beskriva de sverigefinska elevernas situation. Böckernas bilder och texter kombineras med externa digitala utbildningsresurser. Skolverkets webbplats Tema Modersmål, finska kommer också att anknyta till de nya läroböckerna. Ersättning för uppdraget omfattar sammanlagt 700 000 kronor.

Sverige Finska Lärarföreningen arbetar med att samordna och driva informationsinsatser för befintliga läromedel och för de ovan nämnda nyutvecklade läroböckerna. Den 16 oktober 2009 arrangerar lärarföreningen i samverkan Finskt språk- och kulturcenter och Skolverket en konferens i Eskilstuna för sverigefinska lärare. Ersättning för uppdraget omfattar sammanlagt 50 000 kronor.

Sofia skola, Sofia Distansundervisning, har i samverkan med en modersmåls lärare utvecklat kurser för distansundervisning i finska. Kurserna följer den modell för distansundervisning som används till svenska elever utomlands och som följer de riktlinjer för distansundervisning som Skolverket föreslagit till regeringen om re-

glering för distansundervisning på grund- och gymnasieskolan³. De nya kurserna omfattar språkutvecklingsstegen A1 till A2 enligt stegen i den Europeiska språkportfolion. Sofia skola har färdigställt och utprovat kurserna inom ramen för uppdraget. Ersättning för uppdraget omfattar sammanlagt 480 000 kronor.

Tre modersmållärare arbetar med fortsatt utveckling av webbplats för modersmål, finska⁴. Ersättning för uppdraget omfattar sammanlagt 200 000 kronor.

3.2 Jiddisch

3.2.1 Samråd och förslag

Myndigheten för skolutveckling kontaktade Judiska Församlingarnas i Sverige Centralråd som i sin tur förmedlade kontakter till personer som tidigare samarbetat med skolmyndigheterna kring utbildningsinsatser för jiddisch språk och kultur. På webbplatsen Tema Modersmål, jiddisch⁵, annonserades om möjlighet att delta i planering för produktion av böcker och andra läromedel till undervisning i jiddisch språk och kultur.

Under våren 2008 genomfördes planeringsmöten med företrädare för jiddisch språk och kultur. De läromedelsförslag som togs fram vid dessa möten förankrades hos Judiska Centralrådet och diskuterades även vid en konferens för jiddisch språk och kultur. Ett utvecklingsarbete startade för att ta fram ett läsinlärningsmaterial, ett metodmaterial, en läsebok, en jiddisch version av Lexin bild- och ljudordlista samt arbeta med informationsspridning via webbplatsen Tema Modersmål, jiddisch.

3.2.2 Genomförande

Judiska Centralrådet utvecklar läsinlärningsmaterial för jiddisch. Materialet riktar sig till elever i grundskolan och visar en ny metodik för att öka elevernas möjlighet att lära sig läsa hebreiska bokstäver. Läsinlärningsmaterialet trycks i 300 exemplar under hösten 2009 och sprids av Judiska Centralrådet till organisationer och skolor med intresse för jiddisch språk och kultur. Materialet ska även göras tillgängligt via Skolverkets webbplats. På webbplatsen kompletteras läsinlärningsmaterialet med länkar till ytterligare texter samt till film- och ljud filer. Materialet utprovas under höstterminen 2009 i samverkan med Hilleskolan i Stockholm.

³ <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2083>

⁴ <http://modersmal.skolverket.se/finska> Uppdraget omfattar två delar. Den första delen av uppdraget handlar att samla och presentera webbaserat material som kan intressera pedagoger och elever vilka deltar i modersmålsundervisning. Den andra delen av uppdraget handlar om att producera texter, bilder och andra material anpassat till kursplanen för ämnet modersmål inklusive material som kan användas vid distansundervisning i ämnet modersmål. I arbetet med webbplatsen ska uppdragstagaren stimulera målgruppen att söka samverkan och att uppmuntra till delaktighet. Lärarna ska inom uppdraget arrangemanget en konferens för lärare i språket och kulturen.

⁵ <http://modersmal.skolverket.se/jiddisch>

Judiska Centralrådet utvecklar ett läromedel för undervisning i jiddisch som riktar sig till barn i åldern 10-14 år. Arbetet har skjutits fram till våren 2010. Enligt Judiska Centralrådet finns endast en handfull personer som kan utföra uppdraget och de är för närvarande engagerade i andra arbeten. Det färdiga materialet ska göras tillgängligt på Skolverkets webbplats. Läromedlet ska fritt kunna laddas ned från Internet. Läroböckerna kompletteras med digitalt distribuerade ljud och filmsekvenser.

Judiska Centralrådet svarar för översättning och ljudinspelning till jiddisch på Lexin bild och ljudordlista. Materialet färdigställs och presenteras av Skolverket i december 2009. Centralrådet arbetar även med webbplats för jiddisch på Skolverkets webbplats Tema Modersmål. Ersättning till Judiska Centralrådet för uppdragets olika delar omfattar sammanlagt 650 000 kronor.

3.3 Meänkieli

3.3.1 Samråd och förslag

Myndigheten för skolutveckling kontaktade Svenska Tornedalingars Riksförbund, Institutet för språk- och folkminnen, Pajala kommun och Kiruna kommun. På webbplatsen Tema Modersmål, meänkieli annonserades om möjlighet att delta i planering för produktion av böcker och andra läromedel till undervisning i meänkieli språk- och kultur.

Våren 2008 genomfördes planeringsmöten mellan Myndigheten för skolutveckling, Pajala kommun och Kiruna kommun. Detta resulterade i förslag om att utveckla en rad olika läromedel; inläsning och inspelning av texter och sånger, en alfabetsbok, några små böcker för yngre barn, översättningar till meänkieli av befintliga läromedel, inspelning av ett teaterstycke, en meänkieli version av Lexin bild- och ljudordlista, arrangemang av en konferens för lärare samt arbete med informationsspridning via bl.a Tema Modersmål, meänkieli⁶.

3.3.2 Genomförande

Kiruna kommun, barn och utbildningsförvaltning arbetar med en lärobok jukkasjärvivarieteten av språket meänkieli. Läroboken kompletteras med digitala ljudinspelningar. Texter och övningar i läroboken är anpassade för modersmålsundervisning till elever med grundläggande kunskaper i meänkieli. Kiruna kommun har arrangerat ett dialogseminarium om meänkieli språk och lokala dialekter. Ersättning för uppdraget omfattar 100 000 kronor.

Pajala kommun arbetar med utveckling av ett antal nya och befintliga läromedel för undervisning i meänkieli på grundskola. Med utgångspunkt i ett nyproducerat lä-

⁶ <http://modersmal.skolverket.se/meankieli>

romedel gör författarna inläsningar av bokens texter. Inspelningarna publiceras digitalt via cd skivor, på Pajala kommun hemsida samt på webbplatsen för modersmål, meänkieli. Pajala kommun utvecklar också ett läs- och skrivinlärningsmaterial, en alfabetsbok för barn i förskola, förskoleklass och de första åren i grundskolan. Alfabetboken trycks av Pajala kommun i femhundra exemplar.

Pajala kommun skapar inom uppdraget ett antal nya texter på meänkieli riktade till yngre elever. Texterna har anknytning till språk- och kultur i Tornedalen. Texterna publiceras digitalt för både läsning och lyssning. För grundskolans äldre elever översätts ett urval av läromedel på svenska till meänkieli. Elevtexter samlas in och publiceras tillsammans med översättningar av svenskspråkiga läromedel på Internet. Kommunen ansvarar även för arbetet på Tema Modersmål, meänkieli. Pajala kommun arrangerar den 26-27 oktober 2009 en konferens för skolpersonal med intresse för meänkieli språk och kultur. Man svarar även för översättning och ljudinspelning till meänkile på Lexin bild och ljudordlista. Materialet färdigställs och presenteras av Skolverket i december 2009. Kulturskolan i Pajala kommun producerar inom uppdraget en teateruppsättning för barn och ungdom. Uppsättningen videofilmas och tillsammans med manustexter görs den tillgängliga för undervisning i meänkieli. De färdiga materialen, böcker, cd-skivor, information om webbtjänster, sprids till berörda kommuner. Ersättning för uppdragets alla delar omfattar sammanlagt 900 000 kronor.

3.4 Romani chib

3.4.1 Samråd och planering

Myndigheten för skolutveckling tog kontakt med Språkrådet, Södertörns Högskola, Delegationen för romska frågor, Skolverket och romska modersmållärare. De Romska riksorganisationerna informerades om läromedelssatsningen vid möten på Delegationen för romska frågor. På webbplatsen Tema Modersmål, romani, annonserades om möjlighet att delta i planering för produktion av böcker och andra läromedel till undervisning i romska språk och i romsk kultur⁷.

Myndigheten för skolutveckling förde under våren 2008 diskussioner med modersmållärare och företrädare för ovan nämnda organisationer om former för de kommande läromedelssatsningarna. Läromedelssatsningen diskuterades även vid språk- och utbildningsseminarium riktad till lärare och personer som arbetar med romska språkfrågor. Myndigheten för skolutveckling bestämde i samarbete med en referensgrupp av modersmållärare inriktningen för utvecklingsarbetet.

3.4.2 Genomförande

Språkforskningsinstitutet i Stockholm utvecklar läroböcker för undervisning i romani. Läromedlen anpassas till den Europeiska ramkursplanen för romani chib. Läroböckerna innehåller sammanlagt elva teman vilka behandlas utifrån ett romskt

⁷ <http://modersmal.skolverket.se/romani>

perspektiv. Texter, sånger och dikter tas fram på olika språkfärdighetsnivåer. Arbetet utförs av romska modersmåslärare. Samtliga texter görs tillgängliga på romani arli, kelderash och lovara. Läroböckerna trycks och distribueras av Skolverket.

Språkforskningsinstitutet färdigställer även ett metodmaterial för undervisning i romsk språk och kultur på svenska, engelska, arli, kelderash och lovara. Metodmaterialet finns på Skolverkets webbplats för undervisning i romani och de har presenterats vid ett flertal internationella konferenser arrangerade av Europarådet. Myndigheten för skolutveckling har inom uppdraget gjort en svensk översättning av den nya Europeiska ramkursplanen för undervisning i romani chib.

Institutet för språk- och folkminnen, Språkrådet, utvecklar en skolgrammatik för undervisning i romani på grund- och gymnasieskolan. Skolgrammatiken på fem romska språk planeras för tryck och digital presentation i början av år 2010. Språkrådet arbetar även med en kartläggning av läromedel och andra lärresuser på olika romani chib. Ersättning för uppdragets båda delar omfattar sammanlagt 450 000 kronor.

Skolverket gör översättningar för Lexin, bild- och ljudordlista på fem romska språkvarieteter. Arbetet är tillgängligt på webbplatsen i december 2009.

En barnboksförfattare skriver och illustrerat en läsebok på romani kale. Läseboken innehåller text och bilder samt ordlistor. Boken distribueras av Skolverket. Ersättning för uppdragets omfattar sammanlagt 90 000 kronor.

En skribent skapar ett informations- och diskussionsmaterial riktat till romska föräldrar och till personal i förskola och skola. En grupp romska föräldrar har, tillsammans med översättare, illustratör och redaktör, gemensamt bidragit till materialet. Ersättning för uppdragets alla delar omfattar sammanlagt 100 000 kronor.

Inom uppdraget har det gjorts en enkätundersökning riktad till personer med romsk språk- och kulturbakgrund för att inventera intresse och förutsättningar för lärarutbildning. Ett fyrtiotal personer svarade på enkäten och en sammanställning gjordes på Skolverket. Enkäten togs fram som underlag för diskussion med Delegationen för romska frågor och med Skolverkets ledning om planer för en särskild utbildningssatsning. Ersättning för uppdraget omfattade 45 000 kronor.

Totalt sju romska redaktörer arbetar på fem olika språkvarieteter på Tema Modersmål, romani chib. I arbetet ska uppdragstagaren stimulera målgruppen att söka samverkan och att uppmuntra till delaktighet. Redaktörerna anordnar tillsammans med Skolverket och Språkrådet årliga konferenser. Konferenserna riktas till lärare, assistenter och personer med romsk bakgrund som arbetar för att öka dialogen mellan romska familjer och förskolor/skolor.

3.5 Samiska

3.5.1 Samråd och planering

Myndigheten för skolutveckling kontaktade Sameskolstyrelsen, Samiskt Utbildningscenter samt några lärare i samiska, med vilka man tidigare samarbetat. På webbplatsen Tema Modersmål, samiska, annonserades om möjlighet att delta i planering för produktion av böcker och andra läromedel till undervisning i de olika samiska språken och i samiska kulturer.

Sameskolstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling enades under våren 2008 om en planering för utvecklingsarbetet. Sameskolstyrelsen styrelsemöte fastställde förslaget.

3.5.2 Genomförande

Sameskolstyrelsen arbetar med utveckling av läromedel som kan användas i sameskolor, i samisk integrering och i modersmålsundervisning för samiska. Sameskolstyrelsen utvecklar inom detta uppdrag nyproducerade skönlitterära texter och gör översättningar till och från svenska, lulesamiska, sydsamiska och nordsamiska. Texterna skapas för att passa olika språkutvecklingsnivåer.

Sameskolstyrelsen samarbetar med Sofia Skola, distansundervisning för att utveckla kurser till undervisning i sydsamiska, lulesamiska och nordsamiska på distans. Kurserna förutsätter grundläggande kunskaper för modersmålsundervisning i samiska. Kurserna erbjuds via Sofia Distansundervisning med lärarresurser från Sameskolstyrelsen.

Sameskolstyrelsen deltar i ett språkbadsprojekt för sydsamiska. I den här formen av språkarbetet erbjuds eleverna aktiviteter som pågår flera dagar i sträck. I aktiviteterna använder man medvetet det sydsamiska språket och samiska kulturtryck. Arbetet leds av Samskolan i Tärnaby. Projektet genomförs i samverkan med Fylkesmannen i Nordland Norge. Sameskolstyrelsen samlar erfarenheter från projektet.

Sameskolstyrelsen ansvarar för arbetet på Skolverkets webbplats Tema Modersmål, samiska⁸, som omfattar sidor på svenska, sydsamiska, lulesamiska och nordamiska. Ersättning för uppdragets alla delar omfattar sammanlagt 1 500 000 kronor.

3.6 Antologi

Skolverket skapar i samverkan med en redaktör och en illustratör en antologi riktad till barn från förskoleklass till år sex i grundskolan. Antologin innehåller texter på alla nationella minoritetsspråk och på svenska. Texterna speglar delar av de nationella minoritetskulturerna. Antologin är rikt illustrerad med bilder som är skapad

⁸ <http://modersmal.skolverket.se/samiska>

från ett urval av texter, sånger, dikter. Den färdiga antologin beräknas vara tillgänglig för alla skolor i slutet av 2009. Ersättning för utveckling av uppdraget omfattar sammanlagt 250 000 kronor.

4. Skolverkets kommentar

Den nya språklagen, som trädde i kraft den 1 juli 2009, ger de fem nationella minoritetsspråken en starkare ställning. Regeringens minoritetspolitiska strategi i propositionen 2008/09:158 föreslår bl.a. åtgärder för att främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken. Företrädare för nationella minoriteter välkomnar arbetet med produktion av böcker och andra läromedel. Man menar att behoven är stora och önskar därför fortsatt statligt stöd till läromedelsutveckling. Skolverket delar bedömningen att det finns behov av nya läromedel för undervisning i och på nationella minoritetsspråk.

Skolverket har i uppdraget sökt samverka, med och för de nationella minoriteterna. Utvecklingsarbetet har ökat kunskapen hos företrädare för de nationella minoriteterna, vilket stärker förutsättningarna för egna insatser när det gäller utveckling av läromedel. Skolverket har valt lösningar där böcker och läromedel blir fortsatt aktuella och tillgängliga genom en kombination av tryckta böcker och digitalt distribuerade läromedelsresurser.

Helen Ängmo
Överdirektör

Mats Wennerholm
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Ragnar Eliasson, Ann Charlotte Gunnarson, Ann Carlsson Ericsson, Eva Lindgren, Staffan Lundh samt Per Thullberg i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.